

Gyöngyössi János önéletírása.

Ez a bőrbe kötött blok-szerű régi könyv nem szolgál szenzációkkal, vagy meglepetésekkel az olvasónak, alig van kihalásznivaló belőle, de mégis kár volna említetlenül visszatemetni a könyvtárak sötétjébe: még nem vagyunk olyan gazdagok, hogy ne kellene lehajolnunk az útszéli búzaszemekért. Tulajdonképpen véletlenül, egy magánlevélből értesültem létezéséről. Azonnal hozzáfordultam birtokosához, dr. Révész Imre tiszántúli ref. püspökhöz, és ő a legkészségesebben rendelkezésemre bocsátotta, s beleegyezett, hogy az Erdélyi Múzeum szabadon használhassa, ismeresse, esetleg kiadhassa. Ezen a helyen köszönöm meg kitüntető szívességét. Révész Imre apósának, Váró Ferenc enyedi tanárnak hagyatékából jutott hozzá. Hogy a könyv miképpen indult el az újtordai ref. parókiáról Enyed határai felé, erről az írások hallgatnak. Minden valószínűség szerint Mihályi Károly enyedi teol. tanár, Gyöngyössi unokája, lehetett a viadukt Torda és Enyed közt. Lehet, hogy ő örökölte a Gyöngyössi kéziratokat, vagy lehet, hogy 1859-ben Gyöngyössi emlékkövének ünnepélyén találta meg ezt a családi ereklyét az újtordai ref. parókia könyvei közt, hiszen ezen az ünnepélyen, Albert János tanúsága szerint, ő is jelen volt, mint Gyöngyössi leszármazottja.¹ Váró tanítványa volt Mihályinak, az átsíklás tehát megtörténhetett. A könyv sorsára nézve mindössze egy sor tájékoztatót találunk a beírt lapok után, de ez is ceruzával írva s nagyon ki van radírozva, a legfontosabb szó épen olvashatatlan: Én mint X. Y. ezt a könyvet a... találtam...

Az újtordai ref. parókián különben ma az anyakönyveken kívül nincs semmi kézírata az egykor híres leoninus poétának. Versei első kiadásának egy példányát is az unitárius parókia könyvtárában találtam meg. Egy könyvére a kat. plebánia könyvtárában akadtam rá: Joannes Riemerus: *Centum arcana politica*. Martisburgi 1678. Az első lapon ez a bejegyzés Gyöngyössi írásával: Ex libris J. Gyöngyössi.

Az önéletírás külsőleg elég jól kiállta az idők őrlését, az erős bőrkötés megvédte a támadásoktól, csak az első lapok vannak megrongálva, sajnos, épen a pontos születési dátum rovására: 1741... novembris, de a nap már hiányzik. Annál jobban ott hagyta nyomait az özönvíz: a könyv valahol vízzel érintkezhetett, a víz befutott a lapokra, s elnyelte a középső rész szövegét. Az első 21 lapon még nincs baj, de azután 40 lap csaknem teljesen elfakult, egészen az olvashatatlanságig. A rákövetkező 22 lapon már dereng az ég, itt már egyet-mást ki lehet olvasni a szövegből. A még fennmaradt 30 beírt lap egészen ép, ez megmene-

¹ Keresztény Magvető, XIX. évf. 1. sz.

kült az árvízveszedelem dúlásától, ide már nem jutottak el a hullámok. Amint a kézvonások mutatják, Gyöngyössi nem egyszerre írta életrajzát: az első lapok még az ő ifjúkori gyöngybetűire emlékeztetnek, aztán a betűk férfiasabbakká válnak s a végén ki se előregednek. De az írás mindig gondos, tiszta, javításnak, kihúzásoknak alig van nyoma. Az életrajz a könyv közepén az 1790-es évekkkel hirtelen megszakad; az utolsó beírt oldalon a legelső sorban még a szó is félben maradt. Ki tudja, mi állította meg a tollat a folytatásban? Sok üres lap után az utolsó oldalakon ismét bejegyzéseket találunk: beszámol írói tiszteletdíjairól. Az utolsó bejegyzés 1816-ból származik.

Az egész könyv finomlelkű, jóságos, szerény, istenfélő, buzgó embert és lelkipásztort árul el, aki senkit sem akar bántani, csak híveinek él, nekik áldozza idejét és egészségét. Jellemző, hogy sehol sincs egy elbizakodott vagy dicsekvő szó önmagáról. Bizonyára voltak poétai és szónoki sikerei, hiszen a hagyomány szerint is nagy népszerűségnek örvendett az egész vidéken: minden valamirevaló lakodalomra, keresztelőre, temetésre őt hívták szónoknak. Mindig csak krónikás szárazsággal számol be az eseményről, de a sikerről hallgat. Mindenesetre nagy lelki fegyelmettség kell hozzá.

Az önéletrajz első oldalain megtudjuk, hogy a költő 1744 november havában születik, atyja a következő évben meghal, s ezért édesanyja Kolozsvárra költözik az anyjához és Gyöngyössi életének első 24 esztendejét itt tölti nagyanyjánál. Arról is értesülünk a második lapon, hogy ősei csehek voltak, de már III. Ferdinándtól nemességet kaptak. A nemeslevél nagybátyjánál, Gyöngyössi Pálnál elveszett, de a költőnek megvan a másolata. Ennek a Pálnak az életrajz szerint az „árva” volt az igazi neve. Révész Imre ebből a névből s a cseh eredetből azt következteti, hogy Gyöngyössi ősei Magyarországon meghúzódott és megcsöndesedett táborita husziták lehettek, mert ezeknek egy részét nevezték „árváknak”. A költő igazi papicsaládból származik. Atyja előbb zoványi, aztán krasznai lelkész; nagyatyja, Gyöngyössi István, köbölkúti ref. pap; ennek testvére, Gyöngyössi Pál kassai lelkész. Édesatyjának testvére: István, olasz pap. Gyöngyössi anyja: Soós Mária, Soós Ferenc püspök leánya; 1750-ben másodszor is férjhez megy szintén egyházi emberhez: a telegdi ref. paphoz.

Gyöngyössi aztán beszámol tanulóéveiről, tanítóiról, jótévedőiről. 17:8-ban togátus lesz, 1764-ben a poetika osztályba teszik praeceptornak s ezt a mesterséget két esztendeig végzi nagy gyönyörűséggel. Amint ő mondja: tanította a magyar szók kvantitásának reguláit, mégpedig tudtával magyar földön ő először. A regulákat kiadta tanítványainak s ezek szerint való magyar disztichonok írására szoktatta őket. Ezek a regulák olyan természetesek, hogy tudomása szerint ilyen hiba nélküli verseket előtte nem írt senki. Sajnos, Gyöngyössi nem jegyzi fel ezeket a szabályokat, hogy összehasonlítsuk elméletét a Baróti Szabóval és Rájniséval. Annyi tény azonban, hogy ilyenformán az ő neve első helyre kerül az időmérés történetében, mert Baróti Szabó és Rájnis fellépése csak az 1764 utáni időre esik.

1767-ben egyetemre küldik Leydenbe, vagy amint ő írja: Lajdába. Június 22-én indul el Kolozsvárról Debrecenbe, ott találkozik két enyedi

akademianssal, Pesten még két barátja csatlakozik hozzájuk s együtt indulnak neki a világnak. Első nagy megállóhely Bécs, ahová júl. 14-én vonulnak be „landkocsin“ (Landaueren), s csak ötheti tartózkodás után mennek tovább. Ettől kezdve az önéletírásból útirajz lesz. Augusztus 21-én ülnek hajóra s az út további részét hol hajón, hol szárazföldi alkalmatossággal teszik meg Lajdáig. A főállomások ezek: Linz, Passau, Regensburg, Nürnberg, Frankfurt, Coblenz, Bonn, Köln. Lajda határait szept. 22-én lépik át, vagyis Leyden akkor épen egy havi távolságra esett Bécstől a magyar egyetemi hallgatók számára. Nem kell azt gondolni, hogy az úti időt a tartózkodások nyújtották ilyen hosszúra. Nem. Sokáig sehol sem időztek, mert az idegen városok nagyon emésztették az aranyakat, nagyon érdekükben állt, hogy minél hamarább célhoz jussanak. Épen csak szétnéztek a városokban s aztán tovább léptek.

Gyöngyössi nem sokat beszél tapasztalatukról vagy a városok nevezetességeiről. Azt mondja, hogy tapasztalatait nem érdemes feljegyezni, a látnivalók pedig könyvekben már sokkal jobban és pontosabban meg vannak rögzítve, mintahogyan ő azt leírná. A feljegyzések tehát inkább csak a közlekedési eszközök megszerzésére és a viteldíjakra vonatkoznak. Ennek az utánuk következők is hasznát vehették. Úti nevezetességeik közül mindössze annyit jegyez föl, hogy valahol találkoztak egy kengyel-futóval, aki magyarul is tudott, mert előzőleg Magyarországon szolgált. Még Bécsről beszél legtöbbit, mert itt tartózkodtak leghosszabb ideig, meg aztán itt nagy élménye volt: látta a császárt és Mária Terézia királynét. Gyöngyössi állandóan ezt a megkülönböztetést alkalmazza. Mert igaz, hogy ő egyáltalában nem kuruc természet; versei, beszédei csepegnek a lojalizmustól, de ami a közjogi alapot illeti, ott nem ismer tréfát: egy országért nem nevezne Mária Teréziát császárnénak, még ha a férje császár is. Ő királyné — nekünk. Ez a boldogító pillanat különben egy hálaadó istentisztelet alkalmával történt július 22-én a Szt.-István templom bejáratánál. Bécs nagy örömben üszött: Mária Terézia királyné szerencsésen felgyógyult a himlőből. Ez a himlő annyira himlő volt, hogy Gyöngyössi még a himlőhelyek verességét is látta a királyi arcon. Mi, késő unokák, azonban most, 170 év múltán, azt hisszük, hogy azokat a verességeket inkább az ötvenes évek festették a felséges ábrázatra s nem a himlő. A templomot már két nappal előbb díszíteni kezdték; falait drága szőnyegekkel, gobelinekkel, drapériákkal vonták be az udvar méltó fogadására. Gyöngyössi pontosan beszámol a bevonulás sorrendjéről s igen jó megfigyelőnek bizonyul, mert a sorrend teljesen megfelel az udvari szertartás rendelkezéseinek. Legelől jönnek a magyar gárdisták, aztán a többi udvari nép, majd a kamarások, a miniszterek, a német gárda, mind gyalog. Utánuk a hercegek, hercegnők, udvari dámák hintókon. Legvégül a császár és Albrecht főherceg díszhintói. A császár és a királyné egy hintóban ülnek, a császár jobbról, a királyné balról. A templomból való távozás ugyanebben a sorrendben történik. A császár és a királyné nagyon jókedvűek az örvendező tömeg láttára. A császári kocsi után pénzt, illetőleg emlékérmét szórnak a tömeg közé, egy kisebbet és egy nagyobbat. Br. Van Switen udvari orvos is elégedetten dörzsölhette markát, mert a gyógyításért Szt.-István rendet kapott, egy drága érmet és... ezer

frtot. Gyöngyössi üresen hagyta a számjelző helyét. Úgy látszik, ötheti bécsi tartózkodása alatt nem tudott utána járni az összeg pontos nagyságának és ezért a megállapítást a képzeletünkre bízta. Este operaelőadás volt felemelt helyárrakkal. Természetes, hogy a császárnak ez az árhulámzás nem okozott nehézséget. Ő beülhetett szépen az udvari páholyba ingyen és bérmentve, de a hű magyar alattvalók háromszoros árakat fizettek a helyekért. Gyöngyössi is 30 pénzt izzadott le a rendes 10 pénz helyett. Azt mondani sem kell, hogy nem páholyból gyönyörködött végig az estét, hanem csak a „felsőbb contignacioból”. Különben csak a császár jött el az előadásra, a királyné otthon maradt. A „kultúrintézmények” közül Gyöngyössi a Hetzet is megnézi. Ez a cirkusz, ahol szelindekek küzdenek vadállatokkal, Gvadányi is említi Falusi nótáriusában. Aznap bikák, vaddisznók, medvék szarvasok voltak műsoron.

Gyöngyössi 3 évig marad Leydenben. 1770-ben hazajön s a következő évben Alsórákosra (Udvarhely m.) kerül papnak, de sokáig még lakása sem volt. Egyszer kijött Kolozsvárra és Tordán átmenet Újtordán predikált egy halott felett. Az újtordaiaknak annyira megnyerte a tetszését, hogy rögtön meghívták káplánnak az öreg, már nehézkes Zágoni Márton pap mellé. Ő elfogadja s 1772. január 1-én be is köszönt. Így került Újtordára, s itt munkálkodott 46 évig az Úr szőlőjében, vagy amint sírköve mondja:

*Mint próféta Új-Tordában
46 éveken át
Buzgalommal sáfárolta
A hitnek szent oltárát.*

Élete hullámtalan. Három év múlva asszonyt hoz a házhoz Nagysajóról: Ajtai Cserepes György ifjabbik leányát, Máriát. Ez a körülmény némi küzdelmekhez vezetett abban az időben. A háznál t. i. két leány várta Hymen küldöttjét, de a sorrendre nézve a kor felfogása bizonyos szokásjogot termelt ki: qui prior in tempore... A szülők nagyon szívesen fogadták az ifjú leventét, nem is állítottak nehézségeket, de Mária kijelentette, hogy „édes nénjét oly igen tiszteli, hogy teljességgel meg nem előzi”. Ezt írásba is foglalta kétszer is. Szerencsére mindig akadnak jóbarátok. Gyöngyössi jóemberei is addig „verték az utat”, amíg a leány négy hónapi ellenkezés után igent mondott. Az esküvő Gerenden történt br. Kemény Gergelyné udvarában 1775. Szt.-Mihály napján. Így akarta a báróné, mert Ajtai uram uradalmi inspektori állást töltött be nála s a báróné maga tartotta fel alkalmazottjai leányának lakodalmát. A lakodalmon mintegy hetven úri személyek vettek részt. A szerénylelkű költőnek ez épen nem volt kedvére, de a bárónő így akarta, mert a gazdag „nem annyira a szegény legény tisztességére, mint inkább a maga mulatságára készíti” az ilyen pompát. És itt még nem is zárulnak le az ügyiratok: a lakodalmak nem zajlottak le olyan egy-kettőre abban az időben. A tisztesség úgy követelte, hogy Tordának is jusson rész a jóból, mikor az új pár megérkezik szép násznép kíséretében. Az egyház gondoskodott, hogy másnap este Tordán is legyen egy kis pótlakodalom. Erre a célra húsz forintokat adott az egyház kasszájából, Szőlősi István gondnok még egy

aranyat pótolta hozzá s a hívek hozták a naturáliákat: rengeteg sok majorságot.

Gyöngyössi további feljegyzései körülbelül az 1790-es évek végéig tartanak, de teljesen érdektelenek. Családi élete nagyon boldog. Házasságából négy gyermek születik: két fiú és két leány — az anyakönyvek szerint. Egészen bizonyos azonban, hogy az ötödik is befutott 1799-ben, mert költeményei közül egyiknek ez a címe: Désen 1799. febr. 28. Mikor feleségem maga csecsemőjét szoptatván, akkor Eszter unokáját is szoptatná. Erről a kis őszi hajtásról azonban sem az újtordai, sem a dési anyakönyvek nem tudnak semmit. Családi életének nyugalmas derűjét úgy látszik csak elsőszülött fiának, Józsefnek, könnyelműsége árnyékolja be olykor-olykor. Legalább erre lehet következtetni az írói tiszteletdíjak egyik tételéből. Ez így hangzik: 1803-ban Kilián kinyomtatván verseimet 2 tómusban, adott nekem érette 222 Rhflor (rénes frtot), de ebből csak 60 Rflor jött kezembe, a többit i. e. 162 Rflor assignáltam Schemnitzre. Megemésztette ezt is Josef, aki nekem oly sok szükségét és romlást okozott vesztegetéseivel. Ezt másra nem igen lehet érteni, csak fiára. József 1777. márc. 17-én születik, 1803-ban 26 éves, a legjobb korban, amikor az ifjú nép „vesztegetésekkel” szerez örömet a szüleinek

Egy időben betegeskedik is. 1786. végén hideglelésbe esik, s ez neurosa febrissé változott, amint ő mondja. Betegségének a kimerülés az oka, ugyancsak az ő vallomása szerint. Mert mint lelkipásztor mindig igen nagy hangon és szaporán szokott beszélni, s ez fárasztotta. Ehhez járultak a lelkipásztorkodás egyéb tehertertelei: a betegek látogatása, a fiatalság tanítása publice et privatim. Ez kimerítette, de nem kímélhette magát. Hívei nem szerették, ha halottaikat nem ő bocsátja el az utolsó útra. Meg kellett tennie betegségében is, s emiatt folytonos a visszaesés egészségi állapotában. Ez a körülmény is bizonyítja, hogy buzgó szolgája volt Urának: mint lelkipásztor. Ezt a tényt Kazinczy is megerősíti *Erdélyi leveleiben*. Tőle tudjuk, hogy a költőnek rendes kommunikáló napja van, amikor betegeit látogatja s elviszi nekik az úri szent vacsorát. Kazinczy is ezért nem találkozhatott vele visszatérésekor. Betegsége miatt még az irodai teendőket sem tudja pontosan végezni. Pedig ehhez is van érzéke, ezt is kedvvel csinálja. Saját bejegyzése szerint Ujtordán ő kezdi el a házassági anyakönyvek vezetését. A kereszteleési anyakönyvbe azonban kétszer is beírja, hogy nem pontos, hibák vannak a könyvben a lelkipásztor betegsége miatt. Három évig tart a megpróbáltatás, akkor szinte csodálatos módon egyszerre visszanyeri egészségét.

Gyöngyössi épen arról nem beszél, ami minket legjobban érdekelne: irodalmi életéről, alkotásairól, s különösen a körülötte támadt irodalmi hadjáratokról. Mert a leoninus-forma nagy hullámverést okozott a magyar partokon. Kazinczy is említi *Erdélyi leveleiben*, hogy Gyöngyössi a leonisták antistese, leoninusaival nagy dicsőséget szerzett, de sok leckét is kapott Rádaytól, Teleki Józseftől és tőle is. Gyöngyössi azonban ezekkel költeményei második kiadásának bevezetésében foglalkozik. Itt az önélet-írásában mindössze annyit mond: „Teldegeltem ezután is az esztendőök feleségemmel töltött ifjú, boldog étellel. Kinek szép elméjében és kegyességében mindennap gyönyörűséget találtam. Azomban épen akkor-

tájban kezdődék a magyar újság Posenban Magyar Hirmondó titulus alatt nyomtattni. Amikor is ottan-ottan versek is adattanak ki a közönség eleibe, amelyek bizony a quantitásokra nézve hibások és némelyek sületlenek valának. Előbb is az Ifjú tanulónak elmékedését, a kéményseprőnek haláláról és a bold felséges Mária Theresiának temetési tiszteletére írt verseimet közöltem az újság kiadóval. Melyek akkor nagy kedvességet találtak mind a két magyar hazában még érdemek felett is és akkor a kadentziás vagy leoninus formáért semmi crisis ellenem nem támadott tudomra, mely azután sok esztendővel támadott némely új magyar tudósok által és ma is folytattatik, kik között nevezetesek lettek Virág Benedek, Kazinczy Ferenc, Döbrentei Gábor, még előbb gróf Rádai Gedeon úr is, ki levele által is dehortált az olyan római formára szabott verseknek kadentziáitól. De voltak sokkal többen, kiknek tetszett, kiknek sokaknak leveleiket is vettem. Folytattam azért azon formát, ha már hozzá kezdettem különféle alkalmatosságokra, melyek végre csomóra gyűltenek és a Bétsi Magyar Kurir által előbb is kiadattak“.

Gyöngyössi még azt sem tartja megörökítésre méltónak, hogy egyik leánya szintén írt verseket, erről is csak Kazinczy útján értesülünk. Ő említi *Erdélyi leveleiben* tordai látogatásával kapcsolatosan (1816). Bizonyosan ő is csak akkor hallotta valakitől, de többet ő sem tud, hiszen a Gyöngyössi leányok már rég kirepültek az újtordai ref. parókia fedele alól, Karolin még 1796-ban, Zsuzsánna 1803-ban.

Igen érdekesek és tanulságosak azonban a könyv végén azok a bejegyzések, amelyek az ő írói tiszteletdíjairól szólnak: jellemzők a korra és érdekesek az összehasonlítás szempontjából. Gyöngyössi korában a tiszteletdíj fogalmában több volt a tisztelet, mint a díj. A formája is változik: Újtorda papjának egyszer naturáliákban érkeznek az ellenértékek, máskor csengő aranyokban, vagy zenétlen papirpénzben, és szinte eltévedünk a sokféle forint útvesztőjében, a rénes, a német, magyar vagy vonás forint közt. Meglehetősen nagy távolságok észlelhetők még a naturáliáknál is: a tiszteletdíj ingadozik egy táblácska debreceni szappan és húsz véka tisztabúza közt. Gyöngyössi azonban nem panaszkodhatik a honoráriumok ösztövérsége miatt: ha megfizették, jól megfizették. Ennek megvan a maga magyarázata. Ő az úgynevezett luxus-költészetet művelte, költeményeit legtöbbször nem a maga kedvtelésére írta, hanem mások megrendelésére: megtisztelte velük az embereket; a tiszteletnek pedig jó árfolyama volt abban az időben. Gyöngyössi 1790 ben egy húsz soros epitaphiumért húsz véka tiszta búzát kap; 1801-ben 19 díszlichonért ugyanannyit. Ennyiért Goethe is írt volna.

És most hasonlítsuk össze tiszteletdíjait egyéb jövedelmeivel. De mielőtt ezt fennők, adjuk át neki a szót, hadd számoljon be ő maga. Ezt mondja:

Ami jutalmat versírásomból egyszer-másszor vettem, ide felírtam 1792 die 26 junii kezdvén a jegyzést.

Még igen ifjú deák koromban Gróf Kendeffi Elek úr önga lakodalmára írt versekért adott önga 12 aranyakat. Ezen versek még gyermek ésszel írtak tőlem és azért is a gyűjteményben kiadni nem tartottam méltónak.

Tek. Pataki Józsefné Kádár Sára asszonynak valami köszöntésért adtak ajándékba egy szép impressumot. Ezen versek soha typusban ki nem adtak.

Kolozsvári senior koromban Báró Vesselényi Farkas úr öngának lakodalmára írt és nyomtatott verseimért adott br. Vesselényi Ferenc úr ö exclja 10 aranyakat. De ebből a nyomtatás árát én fizeltem ki Ez volt 1766-ban.

1781-ben jan.-ban írtam a bold. eml. Mária Theresia királynének emlékeztelére néhány distichonokat magyarul. Az akkori magyar novellista Rát Mátyás úr, kinek elsőbben a nyomtatás végett dr. Szegedi sógorom felküldötte, annyira szerette ezeket és felbúzdult, hogy szívességének bizonyságául egy aranyat küldött egy szép levél mellett. Sokszor kérdezték tőlem sokféle emberek, mit nyertem ezekért a versekért? Imhol ebből állott minden jutalom, ettől a jószívű jóakaromtól.

1790-ben Szotyori István úram a feleségének írt epitaphiumért hozott (Debrecenben kijárván) egy táblácska szappant.

1783-ban Szutsáki Ferenc úrnak epitaphiumáért adtak két aranyat.

1790-ben tek. Viski Sándor urat nevenapján tiszteltem. Azután lakodalmára írtam verseket 1791-ben. Ennek a megbecsülhetetlen szívü, drága jó barátomnak jótéteményei sokak és külömbfélék hozzám mind a mai napig. Ezt egy Mecaenasomnak tarthatom.

1791-ben Szatsvai Sándor úr verseimet Bétsben kinyomtatván, hogy annak valami hasznával én is élhessek, adott 200 német forintot.

1790-ben Kabos Sándor úr édesatyjának Kabos Ferentz úrnak epitaphiumáért adott 20 véka szép búzát, mely az akkori drága búza idején megért legalabb 20 Rírt. A vers is épen 20 rend.

1790-ben mélt. Báró Kemény Sámuel úr öngát tisztelvén Torda vmegyei főispányi hivatalában lett beiktatásakor, ezen versekért önga 30 forintot esztendőnkint kegyesen adni ígért a mellettem szó'gáló káplánnak fizetésében életemig. Melyet már ö maga el is kezdett. Háromszor kiadta. Azután ez megszűnt. (Az utolsó két mondat szemmel láthatólag nem egy időben készült.)

1791-ben a kised Br. Kemény Miklós urfi születésének megtiszteléseért mélt. édesatyja Br. Kemény Sámuel úr önga adott 30 Vonás forintokat.

1792-ben tek. Nyirő Sámuelné Karátsónfalvi Toth Klára asszony két leányáról és azok elsíratásáról írt versekért adott két souverin aranyakat, melyek tesznek 32 Mírtokat.

1795-ben Br. Bánffi István Splenyi regimentjebéli főhadnagy úr vitéz életét, halálát leírtam édesatyjának Br. Bánffi György öngának kérelmére, melyért adott honoráriumot nyolc császár aranyakat.

1796-ban Gr. Korda György urfinak emlékeztelére írtak három atyafi successori verseket. Ez a carmen több ezer páros versnél. Gr. Toldalaginé és Gr. Bethlenné adtak ketten érte 14 aranyakat. Adott Br. Kemény Lászlóné Gr. Korda Mária is 7 aranyakat. És így ezen versekért adott a Mélt. atyafiság 21 aranyakat. i. e. fl. h. 113 dr. 40.

1797-ben mélt. Makrai Elekné Tsikós Juliánna úrasszony nevenapja tiszteletére írtam egy carment, az asszony némely tisztelőinek kérésére. Adott ezért az asszony 6 aranyakat.

1798-ban írtam chartát (?) temetésére Gr. Kendeffi Rákhelnek, melyért adott Gr. Kendefiné asszony önga 12 aranyakat. i. e. flor. h. 64 dr 80.

1799-ben írtam epitaphiumot tek. Mohai Julianna tek. Szalontai Nagy Jánosné asszonynak, melyért adott az úr 6 = hat magyar forintokat.

1801-ben írtam epitaphiumot tek. Fileki Sándor úrnak 19 distichont magyarul, melyért a veje tek. Kabos Sándor úr adott 20 véka szép tiszta búzát, mely a mostani újabb búza drágaságban megért 20 Ném. forintokat.

1801-ben írtam epitaphiumot néhai tiszt. Beders János úrnak, melyért özvegye adott 6 m. for.

1803-ban Gr. Bethlen Gergely úr öngának adplausust írtam consiliariusi hivatalára; új néhai id. Gr. Bethlen Gergely úrnak és Báró Naláci Borbárának epitaphiumot. Adtak a kettőért 20 aranyakat. i. e. fl. h. 108.

1806-ban írtam epitaphiumot méltos. major Zámbó Mihály úrnak, csak páros versekben, melyért küldött Zámbó Antal úr 4 véka szép kalot(a)sz(egi) borsót, mely most ér legalább 10 for.

Itidem írtam epitaphiumot tekint. Kabos Ferenc úrnak. Adtak érte 8 véka szép tiszta búzát, mely mostani árán megér legalább 20 v. for.

1803-ban Kilián kinyomtatván verseimet 2 tomusban, adott nekem érette 222 Rflor. de ebből csak 60 Rflor. jött kezembe, a többi i. e. 162 Rflor. assignáltam Schemmitzre. Megemésztette ezt is József, aki nekem oly sok szükségét és romlást okozott vesztegetéseivel.

Külön oldalon áll már öregedő betűkkel bejegyezve az utolsó tiszteletdíj:

1811. Írtam néhai Gr. Bethlen Juliánna emlékezetére, egy hosszú carment, férjének Mélt. Katona Sigmund úrnak kivánságára. Kaptam érte 1816. 1. jan. 12 császári aranyakat aranypénzben és 100 Rforintot papiros pénzben. A kinyomtatás sokáig elmaradt.

Az életrajz szövegében is találunk egy adatot:

1778. pünköszt előtt való vasárnap oráltam (halotti beszéd vagy könyörgés) néhai ek. Kis-Budoki Rettegghi Sigmund uram felett. Halotti orátiom legelső ez volt, Maga hagyott volt matériát: az embernek maga sorsával való megelégedéséről... A búcsúztatója magyar distichonokkal vagyon... Adtanak fáradságomért három aranyat.

Ha mi ezeket a honoráriumokat összehasonlítjuk a rendes papi fizetésével, akkor azt látjuk, hogy ezek a tiszteletdíjak nagy ünnepeket jelentettek az újtordai parókián, mert legtöbbször túlhaladták a lelképásztor negyedévi saláriumát, sőt akárhányszor a félévit, néha az egész évit is. Gyöngyössi életrajzából tudjuk, hogy mint tordai káplán 62 frtot kapott egyházától. A parochusnak nem sokkal rózsásabb a helyzete pénzügyileg. Őt 122 frttal tiszteli egyháza évenként, de ebből is csak 100 frt a hívők hozzájárulása, a többi a kamara adja. Jaj, a pénz nagyon drága iparcikk Gyöngyössi korában. Az egyházi alkalmazottak kielégítése inkább természetbeni adományok útján történt. Legfennebb a keresztelezés, esketés, temetés hoztak még némi pénzeket. Tordán is, úgy látszik, a stóla játszotta az adóhivatal szerepét, amely olykor-olykor megnyugtatta a kedélyeket. Csak így érthető Gyöngyössi magatartása a felső-bányai parókia esetében. 1774-ben, mint tordai káplánt meghívják Felső-Bányára lelkésznek. Igérnek neki 300 frtot és 10 szekér szénát, ami azon a helyen megér 60—70 frtot. És Gyöngyössi mégsem megy el. Elfogadja a tordai egyház ajánlatát, hogy megkapja a 2 frt kápláni díjhoz a kamarától járó 22 frtot, az öreg papnak marad a 38 frt, 40 véka búza s a keresztelezési bevételek. Szóval: ő kap 88 frtot, s ezenkívül a temetési és esketési stólat, ami együttvéve, úgy látszik, versenyez a felső-bányai igérettel. Szerencsére értesít a nap-

sugarasabb temetési stólákról is egy külön lapon, s így némiképen tájékozódhatunk évi jövedelméről. Ezt is jónak látjuk közölni okulásképen. Feljegyzéseinek ez a része így hangzik:

Akik felett oratiót mondtam, ezek:

1778-ban oráltam tek. Retteghi Sigmund úr felett. Az embernek maga sorsával való megelégedéséről. Impurumban is le van nálam írva. Adtak érte három aranyat. E volt Apahidán. (L. az írói honoráriumok közt is.)

1784-ben oráltam Ó-Tordában tek. Bogátlí Pálné. Harkányi Rebeka asszony felett. A Rebeka palástjáról. Ez csak impurumban van hátul csak bedarabolva. Adtak érte egy aranyat.

1785-ben oráltam mélt. Gróf Korda Ádámné, Dániel Anna felett. Az Annáknak mennyei Teremtő és Megváltó férjektől adott kettős rész falatjokról. Ezt purumba leírtam és kiadtam vala Gr. Idősbb Korda úr ő excljának. Azután visszakerült hozzám. Ismét Gr. Toldalagi Lászlónak kiadtam 1796-ban. Oda van ma is. Ezt Kolozsvárott mondtam. Adtak érte öt aranyat.

1784-ben tiszt. püspök Csernátoni Wajda Péter úr felett. Erről: Aki püspökséget kíván, jó munkát kíván. E volt Désen. Kináltak pénzzel, de el nem vettem. Azután egy hordó bocsárdi bort küldöttek. Ez is csak impurumban vagyon.

1797-ben tiszt. Simon János sárpataki pap és esperes felett. Az egyházi rendnek panaszairól. A papi rend ezt nagy kedvességgel vette. Nyomatásra ki is kérték. De még benn vagyon. Kiadni szándékozom. Az Uraságok nem igen jó neven vették; noha igazságnál egyebet senki sem talált benne. De csak némelyek az Urak közül. A Nemesség szerette úgy tudom.

1798-ban oráltam Polyánban tek. Szalontai Jánosné, Mohai Julianna asszony felett de flore Passiflore dicta. A szenvedő virágszárlól. Ez is csak impurumban vagyon. Adtak érte hat aranyakat.

1801-ben decemberben oráltam Ó-Tordában Horvát Pál uram felett a jó emberről. Ez igen hirtelen esett, nincsen leírva. Alig volt egy napom reá. Adtak érte hét Rfrtot.

1802-ben 5-a Octobris oráltam Kasza Józsefné felett. A Maga Kedvtelésének Mesterségéről, de Arte Amabilitatis. Impurumban egészen megvan. Adtak érte 19 mfitot. egy néhány pénzt. Ezt mondtam Gyéres Szt. Királyon.

1803-ban 7-a August, oráltam Ó-Tordában Pataki Julianna ifjú asszonyállat felett csak egy napi készülettel. A tövisek közt virágzó liliomról. Adtanak hat német forintot érte.

1810-ben májusban oráltam Ó-Tordában T. Korodi Jánosné felett. Az értelmes asszonyról. Adtak érte 10 koszos Rfrtot.

1811-ben 3-a febr. oráltam Procurator Kolosvári István úr felett az Okos Prokátorról. Adtak érte 25 Rfor.

1813. Oráltam tiszt. Boisos Sámuel felett: Miért nem bizza az Isten a sz. szolgálatot e földön angyalokra. Adtak 5 Rforintot.

Mindezekből az látható, hogy Gyöngyössi költői élete nem épen vigasztalan a tiszteletdíjak szempontjából. Versköeteit megjutalmazták a kiadók, alkalmi költeményeit pedig épen fényesen díjazták az érdekeltek, sokkal jobban, mint egyházi ténykedéseit.

Költői képessége koszorút fűzött fejére és aranyakat varázsolt kezébe...

1818 március 15-én lépte át az örökkévalóság partjait.

Ez a tény így van megörökítve az újtordai ref. parókia halotti anyakönyvében:

1818. Márc. 15. kimult idvességesen a mi bölcs tanítónk, idvességre vezetőnk, tiszteletes Gyöngyösi János uram négy napi betegeskedése után halál nyavalyában...

Rass Károly.